

NOVINARSKA PROFESIJA I MEDIJI U BOSNI I HERCEGOVINI I REPUBLICI SRPSKOJ

Sažetak: Mediji kao „četvrti stub demokratije“ su institucije bez kojih ne možemo analizirati savremene društvene procese. Rat u BiH je ostavio posljedice i na medije i na novinare. U podijeljenoj državi veliki uticaj na novinarsku profesiju imala je vlasnička transformacija medija, ali je većina njih i dalje propagandno sredstvo vlasti i drugih centara moći. Medijska ekspanizija je zaustavljena jer veliki broj medija nije ispunio uslove za dobijanje dozvole za rad, a prestale su i donacije. Prema teritorijalnoj političkoj i nacionalnoj podjeli BiH uspostavljena su tri medijska servisa - BHRT koja je zamišljena kao „jedna za sve“, RTRS kao medij Republike Srpske i FTV za područje Federacije BiH sa bošnjačkom odnosno hrvatskom većinom. Lokalni mediji, osim problema sa finansiranjem suočavaju se i sa tehničkim nedostacima, koji utiču na to da je njihov program u većoj mjeri sveden na muziku, oglase i preuzimanje programa drugih. Obrazovanje novinara trebalo bi da bude glavni pravac razvojne strategije da bi mediji u BiH bili profesionalniji i da bi se vratio dignitet novinarskoj profesiji.

Ključne riječi: novinarska profesija, mediji, regulacija, transformacija, edukacija

Uvod

BiH je složena državna zajednica, specifična u svijetu po svojoj političkoj organizaciji. Potpisivanjem Dejtonskog sporazuma u jesen 1995. godine, kojem je prethodilo sedam različitih arbitražnih procesa koje su od 1992. do 1995. godine vodili međunarodni predstavnici, BiH je definisana kao zajednica dva entiteta - Republike Srpske koja zauzima 49 procenata teritorije i Federacije BiH sa 51 procentom teritorije. Naknadnom arbitražnom odlukom 2000. godine uspostavljen je Distrikt Brčko, koji ne pripada ni jednom entitetu, nego se nalazi pod kontrolom organa na državnom nivou i institucija međunarodne zajednice u BiH. Raspadom SFRJ mediji se transformišu prvo iz jednopartijskog sistema u isti takav sistem, samo nacionalno obojen, pa opet, iz tog perioda u „period demokratizacije medija“ koji je trajao do 2006. godine. Potom je opet uslijedio period otvorenog jednopartijskog informisanja, više ili manje manifestnog, zavisno od interesa elite na vlasti i predstavnika

međunarodnih faktora koji su uključeni u sve medijske reformske procese u BiH. Do potpisivanja Dejtona srpske, bošnjačke i hrvatske vlasti masovno su medijima izdavale dozvole za rad s ciljem što efikasnije političke propagande.

Iako je u BiH još prisutan međunarodni pritisak kao i pojačana kontrola domaćih regulatornih tijela, vlasti nastoje zadržati što veći uticaj na medije. Postojeći sistem javnog emitovanja čine tri RTV servisa - Radio televizija Republike Srpske, Federalna RTV i BHRT, koja je zamišljena kao "jedna za sve". Četvrti subjekt, Korporacija javnih emitera postoji zakonski, ali praktično ne funkcioniše. Mediji su podijeljeni prema političkoj i nacionalnoj strukturi. Prisutan je stalni zahtjev političkih predstavnika Hrvata, kao konstitutivnog naroda, za formiranjem trećeg kanala. Javni servisi imaju obavezu usklađivanja sa evropskim standardima, ali i potrebu da balansiraju između lokalnih interesa. Veliki dugovi i tehnički problemi samo dodatno usložnjavaju medijsku sliku BiH. Program većine komercijalnih medija sveden je na oglase, muziku i preuzimanje emisija drugih. U BiH postoje lokalne zajednice koje nemaju ni jedan štampani ili elektronski medij. BiH kasni sa uvođenjem savremenih digitalnih tehnologija, a njen Javni RTV servis je jedini u Evropi koji nije pokrenuo ni probno emitovanje digitalnog signala, iako je 2012. godina navedena kao rok koji je Evropska Unija postavila za prelazak Javnih RTV servisa sa analognog na digitalno emitovanje. U sadržaju vijesti preovladavaju informacije sa negativnom konotacijom, tragedije, kriminal... dok se svaki kritički stav malog broja novinara i medija smatra pristrasnim izvještavanjem u korist drugih/opozicionih partija ili naroda. Istraživačko novinarstvo je zasnovano uglavnom na ličnim naporima novinara da istražuju, bez značajnije institucionalne podrške. Medije generalno prati nedostatak povjerenja kod običnih ljudi jer su "produžena ruka" političara. Usvajanjem Zakona o slobodi pristupa informacijama 2000. godine Bosna i Hercegovina je postala prva zemlja bivše Jugoslavije u kojoj je zakonski regulisan pristup informacijama. Međutim, primjena zakona je parcijalna i neadekvatna, što samo dodatno pogoduje afirmaciji tabloidnog žurnalizma zasnovanog više na "nezvaničnim" i "dobro obaviješenim izvorima" nego zvaničnim provjerljivim informacijama.

Politika i specifičnost političkog sistema BiH

Politički sistem treba da izrazi karakter i složenost baznih društvenih odnosa, kao i unutrašnju logiku tih odnosa i načela koji vladaju u strukturi društva i njegovom funkcionisanju. Međutim, u BiH mnogo toga nije logično, kao uostalom ni u mnogim tranzicijskim zemljama. Popis stanovništva je poslednji put sproveden 1991. godine i sve do danas novi popis je isključivo političko pitanje, na kojem se sukobljavaju predstavnici tri nacionalne zajednice zbog dijametralno suprotnih stavova oko toga kada i kako ga treba sprovesti. Sve vrijeme od početka rata snažno je međunarodno prisustvo u gotovo svim segmentima života. Predstavnici međunarodne zajednice ni nakon skoro dvije decenije po završetku rata BiH nisu uspjeli da učine samoodrživom. „Međunarodno, odnosno vanjsko priznanje države, nije bilo

zasnovano na želji tri konstitutivna naroda da zajedno žive u njoj, odnosno na unutrašnjem priznanju. Taj neophodan bazični konsenzus (elementarni konsenzus da žive zajedno) između Bošnjaka, Srba i Hrvata, koji bi dejtonski projekat barem naknadno mogao verifikovati kao legitiman i legalan poredak, ni do danas nije stavljen na tronacionalni referendum“ (Kecmanović, 2007: 5). Na specifičnosti političkog sistema ukazuje R. Nešković, ističući da je „politički sistem BiH hibridni okvir u kome je suprotstavljeno više političkih podsistema od kojih svaki ima tendenciju da se institucionalizuje kao opšti sistem, tako da međunarodni konflikt postaje trajna kategorija, a međunarodni protektorat objektivna nužnost u funkcionisanju države“ (Nešković, 2008: 22). Ovaj autor dalje objašnjava političke procese i formiranje državne strukture nove BiH, navodeći da se po logici ustavnog i državnog prava prvo ustanovi država, pa nakon toga institucije državne vlasti, a zatim cijeli politički sistem. U BiH, desio se inverzivni proces. „Prvo su nastale političke partije koje su nulificirale postojeću državu, zatim su konstituisale sopstvene državne entitete, a nakon toga kroz međunarodnu arbitražu ušle u proces agregacije države“ (Isto: 212). U tom procesu političke partije su ojačale svoju ulogu u komunikaciji s međunarodnim subjektima koji se pojavljuju i kao faktor konstituišuće vlasti. Partijska volja je dominantna i država praktično funkcioniše kao servis političkih partija. U prilog ovoj tezi ide i činjenica da se ključni dogovori u državi vode s predstavnicima političkih partija. Te dogovore kasnije samo verifikuju državne ili entitetske institucije. Političke partije djeluju različito kada je riječ o nacionalnim interesima. „Međutim, podređivanje državnih institucija isključivo partijskim interesima zajednička je karakteristika svih stranaka. Jedan od velikih problema u zemlji je korupcija i javna potrošnja, jer glomazan administrativni aparat troši skoro 50 % bruto društvenog proizvoda. Dio javne potrošnje koji se odnosi na zarade zaposlenih u javnoj upravi, iznosi 12 % bruto društvenog proizvoda. (Lj. Zuber, 2010: 34). U političkom životu BiH svakodnevno se osjeti nedostatak vizije razvoja društva u cjelini, čemu u značajnoj mjeri doprinose i mediji. Moramo naglasiti da mediji, ipak, nisu primarni uzrok krize, kako se to često želi prikazati, ali jesu dio problema, posebno uzimajući u obzir činjenicu da se medijski sistem sve više koncentriše u rukama malog broja ljudi bliskih vlastima.

U istraživanju koje je rađeno na području četiri regije Republike Srpske (Banjaluka, Bijeljina, Istočno Sarajevo, Trebinje) 1019 građana odgovaralo je u anketnom upitniku na pitanja u vezi sa medijima i politikom u BiH. Za političke partije i njihove funkcionere indikativni su podaci o povjerenju građana u izvor informisanja, prema kojima su upravo političari na posljednjem mjestu. (Tabela br. 1)

Tabela broj 1. Povjerenje građana u izvor informacija

Kojim izvorima političkih informacija najviše vjerujete	Broj	%
Nikom	422	41
Porodici/prijateljima	245	24
TV	134	13
Novinama	126	12
Radio-stanicama	66	6
Zvaničnicima/političarima	19	2
bez odgovora	7	1

Rezultati istraživanja pokazuju da je na ovim prostorima formirana opšta klima nepovjerenja u političke stranke i lidere, koja se sve više manifestuje kroz izbornu apstinenciju, anomiju i političku pasivizaciju. Građani u anomičnim društvima (vrijeme između raspada ranijeg sistema vrijednosti i vremena kada novi sistem vrijednosti nije internalizovan) sve više gube povjerenje u političke lidere i sve se više distanciraju od politike, zbog opšte nesigurnosti izazvane sve izraženijim procesima raslojavanja društva u kojem manjima živi u izobilju, a većina se bori za preživljavanje. "Nepotizam, korupcija, organizovani kriminal, reketaštvo i druge društveno devijantne pojave postale su sinonim za neke društvene slojeve, a političari i u poziciji i opoziciji su najčešće medijski prozivani kao nosioci tih pojava." (Isto:163). Kada je riječ o uticaju političkih stranaka na medije, građani smatraju da politika utiče na medije, te da u Republici Srpskoj najveći uticaj na izvještavanje medija ima vladajuća SNSD, pa opoziciona SDS, dok uticaj ostalih partija doživljavaju kao minimalan. (Tabela br. 2)

Tabela 2 Percepcija građana o uticaju političkih partija na medije u RS

Koja partija ima najveći uticaj na medije u Republici Srpskoj?	broj	%
SNSD-Milorad Dodik	681	67
SDS-Mladen Bosić	123	12
SDA-Sulejman Tihić	28	3
PDP-Mladen Ivanić	15	1
DNS-Marko Pavić	11	1
SP-Petar Đokić	9	1
SDP-Zlatko Lagumdžija	6	1
SBiH-Haris Silajdžić	6	1
SRS-Milanko Mihajlića	3	0
NHI-Krešimir Zubak	0	0
bez odgovora	137	13

Ovo se jednostavno može objasniti ako uzmemo u obzir da je Upravni odbor Javnog servisa – Radija i TV RS imenovala Narodna skupština RS u kojoj poslanici SNSD-a imaju većinu. Nije riječ o medijskim ekspertima, već o stranački podobnim kadrovima, kao što je bio slučaj i u vrijeme kada je vladajuća bila SDS. Tako je u ovom mediju uređivačka struktura pod uticajem vladajuće partije. Granica između poslovnog upravljanja medijima i uređivanja programa još uvijek čini poteškoće u javnim emiterima BiH. „UNESCO-va je definicija javnog servisa da je javni servis stvoren za javnost, javno je financiran i javnost ga nadzire. Da bi javni servis udovoljio ovoj definiciji mora imati dobar model upravljanja. Način upravljanja nije reguliran niti jednim europskim propisom, odnosno svaka država može sama odrediti kako želi organizirati upravljanje svojim javnim radiotelevizijskim servisom.“ (Peršin, Škaljac-Narančić, 2011: 234). Štampani mediji *Glas Srpske* i *Nezavisne novine* imaju istog vlasnika, koji je od početka saradnje s međunarodnom zajednicom u BiH u borbi protiv nacionalnih stranaka favorizovao SNSD, koja je tada bila u opoziciji. Članovi Nadzornog odbora Srpske novinske agencije (SRNA),

koja je većini medija osnovni ili polazni izvor informisanja, istovremeno su članovi stranaka ili njihovi simpatizeri. Poseban je problem sa privatnim komercijalnim medijima koji zavise isključivo od oglašivača (preduzeća čiji direktori su iz vladajuće stranke), te od količine „obzira prema njima“ često zavisi i odluka koji medij će biti „odabran“ za oglašavanje. „Bosna i Hercegovina nije imala unutrašnje mehanizme da se „odbrani“ od prodora medijskih tajkuna, ali za to uporište nije mogla naći ni u međunarodnom pravu. EU legislativa ne sadrži odredbe koje se isključivo odnose na kontrolu vlasništva u medijima. Pravila zahtijevaju prisustvo pluralizma i raznolikosti na nacionalnom nivou i uz praćenje Komisije koja vodi računa da pravila u pojedinačnim zemljama ne ugroze funkcionisanje internih tržišta. (Jurišić, 2011: 249.). Poseban problem i stalni izazov pred uređivačkom politikom javnih servisa jeste zloupotreba prostora u medijima od strane vladajućih partija, koje svoje stranačke aktivnosti predstavljaju u medijima kao državne i od opšteg interesa. Naime, većina anketiranih građana smatra da vladajuće stranke zloupotrebljavaju svoj položaj u odnosima sa medijima i da to nije pojava koja je karakteristična za jednu političku partiju ili političku orijentaciju. Da je to tako pokazuje i podatak da čak 49 % anketiranih smatra „da se to redovno dešava, bez obzira na to koja partija je na vlasti“, uz još 29 % koji smatraju da je to posebno izraženo u vrijeme izbornih kampanja, dok je samo 5% iskazalo stav da vladajuća partija ne zloupotrebljava svoje partijske aktivnosti u medijima tako što ih predstavlja kao državne aktivnosti. (Tabela br. 3)

Tabela 3 Percepcija građana o zloupotrebi medija od strane vladajuće stranke

<i>Da li vladajuća partija zloupotrebljava svoje partijske aktivnosti u medijima predstavljajući ih kao državne?</i>	<i>broj</i>	<i>%</i>
<i>da, to se redovno dešava bez obzira koja partija je na vlasti</i>	502	49
<i>da, to je posebno izraženo u vrijeme izbornih kampanja</i>	296	29
<i>da, povremno ali bez nekog uticaja</i>	154	15
<i>Ne</i>	52	5
<i>bez odgovora</i>	15	2

Dobijeni rezultati pokazuju da je kod građana Republike Srpske prisutna svijest o miješanju političkih stranaka u rad medija. „Nije sporno da građani smatraju da se političke stranke miješaju u rad medija, već je sporno što dobar dio građana opaža da je to pojava koja je karakteristična za ove prostore, jer se „to redovno dešava, bez obzira koja partija je na vlasti“. Opšte je uvjerenje građana da je političkim strankama miješanje u rad medija postao „manir“ i sastavni dio političkog djelovanja. Osim toga, za ove prostore je indikativno i saznanje da građani odnose političke stranke - mediji opažaju tako što smatraju da političari u javnim nastupima „dobrim dijelom ne poštuju osnovne zakonitosti javnog nastupa i odgovornosti prema javnosti“. (Zuber, 2010: 169) Sve ovo je logično jer dugotrajna marginalizacija stručnosti prilikom izbora kadrova za upravljanje, a često i za rad u medijima, dovodi do još manje odgovornosti političara „svojim kadrovima“, što

će za posljedicu imati propadanja novinarstva i odustajanja medijskih poslenika od služenja javnosti.

Specifičnosti medijskog sistema u BiH

Podjelom države Bosne i Hercegovine početkom 1992. godine dolazi i do veće diferencijacije medijskog prostora. Period djelovanja medija od 1992. do 2006. godine uslovno možemo posmatrati kroz četiri vremenske faze:

Ratno informisanje od 1992. do 1995.

Postdejtonski period od 1995. do 1997.

Transformacija i djelimična demokratizacija od 1997. do 2006. godine

Monopolizacija

U studiji pod nazivom "Međunarodna zajednica i medijska reforma u BiH" Z. Udovčić (2001: 8) ističe da su na bosanskohercegovačkoj medijskoj sceni od 1995. do 2002. mediji prošli kroz nekoliko faza:

1. Neposredno postratni period - kada mediji i nakon prestanka vojnih sukoba ostaju u verbalnom ratu. Na državnim medijima caruje govor mržnje, a tek stasali mediji nezavisne orijentacije teško se održavaju. Međunarodne organizacije nadgledaju medije ne previše djelotvorno.

2. Osnivanje mnoštva lokalnih medija počinje uoči postratnih izbora u jesen 1996. godine. Ovu fazu karakteriše nastanak velikog broja medija koji se osnivaju pomoću inostranih donatora, pa su radili nezavisno od politike lokalnih vlasti. OHR i OEBS na nivou države realizuju i dva velika internacionalna projekta - TV OBN i Radio Fern u funkciji stvaranja demokratskog ambijenta pred izbore. Uticaj Beograda i Zagreba ne jenjava i Visoki predstavnik međunarodne zajednice prvi put preduzima sankcije u oblasti medija. Međunarodne stabilizacione snage (SFOR) preuzimaju predajnike Srpske radio-televizije i njeno sjedište sa Pala premješteno je u Banjaluku.

3. Faza - transformacija državnih radio i TV stanica u javne servise. Proces je otvoren 1998. i predviđeno je da u BiH rade jedna državna i dvije entitetske televizije. U ovom periodu uočeno je da medijsku ekspanziju ne prati kvalitet, pa međunarodna zajednica počinje da ulaže u edukaciju novinara. Osniva se i Komisija za praćenje rada medija (IMC), koja je u martu 2001. integrisana u Regulacionu agenciju za komunikacije (CRA).

4. Faza – stabilizacijska, u kojoj međunarodna zajednica nastoji podstaći medije u BiH da sami pronalaze izvore prihoda. Donacije su drastično smanjene i mediji koji su živjeli od njih našli su se na rubu propasti. Takođe, i CRA primjenjuje opšta pravila za izdavanje dozvola za rad medija.

Sredstva javnog informisanja p/ostaju moćno oružje vladajućim političkim partijama. Medijsku scenu poslije rata dodatno opterećuje postojanje privatnih TV i radio-stanica i novina, koji najčešće nisu poštovali elementarna pravila profesije. Situaciju usložnjava i činjenica da je mali broj profesionalnih i školovanih novinara. Lokalne medije RS je naslijedila teritorijalnom podjelom BiH. Ranije važeći Zakon

o preduzećima obavezivao je Skupštine opština da budu osnivači i finansijeri ovih medija. Na ovom području 1998. godine egzistirala je 41 lokalna radio-stanica čiji je osnivač bila opština. S obzirom na to da u svom radu lokalne stanice nisu imale finansijsku samostalnost, bile su pod direktnim uticajem lokalnih političara, pa je tako kreirana i medijska politika. U cilju demonopolizacije medijskog prostora, međunarodni donatori inicirali su i finansirali osnivanje privatnih lokalnih radija i televizija. U narednoj fazi predstavnici međunarodne zajednice dali su zadatak predstavnicima entiteta, RS i Federacije BiH da se angažuju na prestrukturisanju dosadašnje Televizije BiH u TV Federacije BiH, koja bi funkcionisala samo na federalnom nivou, dok bi Srpska televizija imala isti status kao i prije. Cilj međunarodne zajednice jbila je reorganizacija dvije televizije u jedan sistem. Prvi projekat bio je pokretanje PBS-ovog radio sistema 7. maja 2001. godine. Godinu dana kasnije (7. maja 2002.) počinje s emitovanjem televizijski program PBS-a, bez usvojenog Zakona o javnom televizijskom sistemu. Visoki predstavnik za BiH nametnuo je 23. maja 2002. godine paket odluka kojima je utvrđen pravni osnov za rad tri javne RTV kuće Javnog RTV sistema BiH. Prema, opet nametnutim međunarodnim pravilima, javni mediji finansirani su se iz budžeta (države, entiteta, kantona ili opštine) i pretplatom. Sa postojećim materijalnim sredstvima, kadrovima i raspoloživom tehnikom većina medija ne može proizvesti kvalitetne sadržaje koji će biti konkurentni na tržištu. Poređenja radi, u eteru 1991. godine bilo je 54 radio i 5 TV stanica, a već 1997. godine taj broj iznosio je 156 radio i 52 TV stanice, da bi se 2011. mogao procijeniti na oko 180 RTV stanica. Međunarodna zajednica je zaslužna što je u postdejtonskom periodu u bosanskohercegovačkim medijima značajno potisnut govor mržnje, koji je sve vrijeme rata bio zaštitni znak gotovo svih medija. Ipak, međunarodni predstavnici nisu smjeli da, bez učešća ovdašnje stručne javnosti, odlučuju o transformaciji medija. Dosta se uradilo na ekonomskoj reformi medija u BiH, ali proces depolitizacije medija jedva da je pokrenut. Politički pritisci na medije nisu prestajali, već su se različito manifestovali zavisno od uslova i okruženja. „Dugo očekivana „demokracija“ u BiH je pokazala jedan novi oblik proizišao iz apsurdnosti nametanja gotovih rješenja i principa, zapravo ne oblik, već privid demokracije, koji je simuliran i ulaganjima u razvoj civilnog sektora i medijskog podsistema. Bilo je logično očekivati da nastojanja međunarodne zajednice da posredstvom medija inicira demokratske promjene završe uglavnom neuspješno.“ (Baraković, 2011: 212). Jedan od razloga što je medijska ekspanzija zaustavljena jeste i taj što mediji nisu ispunili uslove za dobijanje dozvole za rad, a prestale su i međunarodne donijacije, te se pokušali ojačati državni/entitetski/javni mediji. Javni servis Bosne i Hercegovine danas čine tri javna emitera - RTV Bosne i Hercegovine, RTV Federacije BiH i RTV Republike Srpske. Prije sedam godina na državnom nivou je donesen Zakon o javnom RTV sistemu BiH kojim je predviđeno i osnivanje Korporacije, koja je zamišljenja kao zajednička upravljačka struktura između javnih RTV servisa. Ovaj četvrti subjekt u praksi ne funkcioniše jer je problem u tome što je zakonski predviđeno da imovina koja je u vlasništvu emitera bude prenesena na Korporaciju javnog RTV sistema BiH, što bi dugoročno oslabilo entitetske emitere, posebno RTRS. Predstavnici političkih stranaka i medija razmatrali su više puta ovaj problem koji ni do danas nije riješen, osim što je imeno-

van direktor segmenta koji funkcionise samo „na papiru“. Ako pogledamo rezultate koji su do sada postignuti, ne možemo a da ne postavimo pitanje opravdanosti funkcionisanja ovakvo komplikovanog modela javnog radio-televizijskog sistema koji je, sastavljen od tri emitera i korporacije, previše skup, kao i uostalom cijela država sa svojom glomaznom strukturom, brojem vlada, skupština, kantona, ministara, njihovih zamjenika itd. . . . Analizirajući rezultate istraživanja na nivou cijele BiH i Federacije BiH D. Jurišić ističe „da se sva tri javna emitera uspješno nose sa konkurencijom komercijalnih TV kuća, te da je njihova gledanost veća od ukupne gledanosti tri najjača komercijalna emitera. Ipak, poseban problem predstavljaju neispunjena očekivanja u reformi javnih RTV sistema, zaostajanje u tehnološkom razvoju, te nespremnost za suočavanje sa snažnim prodorom kablovskih televizija, te novih medija, koji svakodnevno privlače sve veći udio publike u Bosni i Hercegovini.“ (2011: 248). Situacija je nešto drugačija kada se posmatra samo Republika Srpska. Odgovarajući na pitanje kojem mediju najviše vjeruju građani Republike Srpske “zajedničku televiziju”, BHT stavili su na šesto mjesto.

Tabela 4 Povjerenje u elektronske medije građana RS

<i>Kojoj RTV najviše vjerujete?</i>	<i>broj</i>	<i>%</i>
<i>Televiziji RS (RTRS)</i>	337	33
<i>Televiziji Srbije (RTS)</i>	228	22
<i>TV BN Bijeljina</i>	140	14
<i>Alternativnoj TV (ATV)</i>	100	10
<i>TV Pink-u</i>	54	5
<i>Televiziji BiH (BHTV 1)</i>	47	5
<i>Hrvatskoj televiziji (HRT)</i>	45	4
<i>Radiju RS</i>	20	2
<i>BH Radiju 1</i>	14	1
<i>BIG radiju Banjaluka</i>	2	0
<i>Bez odgovora</i>	32	3

Iz dobijenih podataka vidljivo je da je specifičnost medijskog sistema BiH direktno u vezi sa specifičnošću političkog sistema. Koliko građani Republike Srpske doživljavaju važnost Bosne i Hercegovine, toliki značaj daju i zajedničkom mediju koji- su stavili poslije RTRS-a, Radio-televizije Srbije i komercijalnih medija s prostora Republike Srpske (TV BN, ATV) i Srbije (RTS, PINK)

Autonomna pozicija medija mora biti zasnovana na stabilnoj komercijalnoj osnovi nezavisno od vladajućih struktura, kao i na zakonskoj zaštiti slobode izražavanja. Mediji Bosne i Hercegovine bar za sada nisu u mogućnosti da funkcionišu na ovim osnovama. Ograničavanje slobode medija i dostupnosti izvora informacija u entitetima doprinjelo je afirmaciji tabloidnog, nasuprot istraživačkom novinarstvu. Samo mali broj medija i novinara uspjeva istražiti skriveno u društvu, otkriti korupciju, pogrešne ne/namjerne poteze vlasti i opozicije.

Za sagledavanje mogućnosti i perspektiva transformacije sistema informisanja u BiH značajna je i regulacija sistema javnog emitovanja. Prvi korak u tom pravcu bilo je formiranje Nezavisne komisije za medije (IMC) 1998. koja je 2001.

godine promjenila ime u Regulatorna agencija za komunikacije (CRA), spojivši nadležnosti telekomunikacija (Regulatornu agenciju za telekomunikacije - TRA) i nadležnosti sektora za emitovanje programa (Nezavisna komisija za medije - IMC). Mediji (ni)su imali izbora. Regulatorno tijelo je imalo velika ovlašćenja, kao što i danas ima, i za svako nepoštovanje odluka slijedila je opomena, novčana kazna ili zabrana rada medija. Regulatorna agencija za komunikacije na nivou države i danas reguliše rad elektronskih medija i određuje relativno visoke novčane kazne u slučajevima nepoštovanja pravila i smjernica iz Kodeksa emitovanja. Rad štampanih medija reguliše Vijeće za štampu, koje je donedavno imalo samo preporuku kao vid sankcije. Nedavno je Vijeće za štampu proširilo nadležnost i na regulaciju portala, a uvedena je i mogućnost izricanja novčanih kazni za kršenje principa izvještavanja. Ilustracije radi, Regulatorna agencija za komunikacije je donijela rješenje kojim se „RTV Vikom“ kažnjava sa 20.000,00 KM (oko 10.000 evra) zbog kršenja odredbe člana 4. koje se odnose na govor mržnje, Kodeksa o emitovanju RTV programa, te članova koji tretiraju ponašanje medija u izbornoj kampanji Izbornog zakona BiH. TV je u periodu od 6 dana 20 puta emitovala spot u kojem akteri izvode pjesmu posvećenu Radovanu Karadžiću obučeni u bijele majice na kojima je jasno istaknut grb Srpske napredne stranke RS, čiji je tadašnji predsjednik i kandidat na lokalnim izborima 2008. godine direktor i vlasnik kažnjene televizije. Tokom izvođenja pjesme, u pauzama između strofa, insertirani su kadrovi u kojima se pojavljuje predsjednik stranke u društvu osobe koja izgleda kao Dragan Dabić, odnosno lik iz vremena lažnog predstavljanja Karadžića. Ovi kadrovi su upotpunjeni audio snimcima ranijih govora Radovana Karadžića. Pored ovog, emitovana je i muzička numera, studijski snimak u produkciji TV Vikom, pod nazivom „Siđi Rašo sa planine“. U Regulatornoj agenciji za komunikacije BiH su objasnili da se pjesme emitovane u okviru programa TV Vikom svojim sadržajem, i u kombinaciji sa insertiranim audio snimkom govora Radovana Karadžića, smatraju prijetećim i prenose jasan i neposredan rizik od podsticanja etničke mržnje u Bosni i Hercegovini. (Prema Odluci www.rak.ba, 14.10.2008.) S druge strane, mediji Federacije BiH konstantno u negativnom kontekstu izveštavaju o funkcionerima Republike Srpske (posebno o Miloradu Dodiku). Republika Srpska u Javnom servisu Federacije BiH (FTV) naziva se „genocidnom tvorevinom“ i „moralnom nakazom nastalom eksplicitnim divljaštvom, a Srpski narod karakteriše se kao „genocidan od nastanka do nestanka“ (Dnevnik FTV i Magazin „60 minuta“ 9. 01.2012.) Ovakvi primjeri samo pokazuju da je rat nastavljen drugim sredstvima- medijima. Suština je da je u BiH na sceni informisanje pod pritiskom, da mediji i novinari imaju u prvom redu strah od sankcije, a ne razvijenu svijest o potrebi uravnoteženog izvještavanja, već naprotiv, doprinoseći tako širenju mržnje i podjelama. Ovakvih primjera je bilo i ranije. Vlada Republike Srpske je donijela odluku da bojkotuje davanje informacija državnoj BHTV zbog „političkog, a ne informativnog koncepta ove medijske kuće“. Odluka je donesena 12. januara 2007. godine. Vlada RS navela je tri osnovna razloga za svoju odluku: Informacija o obilježavanju Dana RS i o krsnoj slavi RS objavljena je tek u dvadesetoj minuti centralne informativne emisije BHT-a;

nekorektan način postupanja prema učesnicima u talk-show „Pošteno govoreći“ i „tv tretman“ novog mandataru Savjeta ministara BiH (koji je iz RS i vladajućeg SNSD-a). U saopštenju Vlade RS navedeno je da se smještanjem informacije o obilježavanju Dana RS u dvadesetu minutu Dnevnika u uređivačkom konceptu uspostavlja politički, a ne informativni i profesionalni stav prema takvom događaju. (13.1.2007) Ova Odluka izazvala je brojne reakcije i optužbe da Vlada Republike Srpske želi da kontroliše državne medije koji su opet nakon nekoliko godina još žešće kritivali Republiku Srpsku i njene lidere rječnikom koji je identičan onom iz ratnog perioda.

Odnos države/entiteta prema medijima se očituje i kroz usvojenu zakonsku regulativu, ali i implementaciju u praksi, kao i dostupnost informacijama u javnim institucijama.

Svoj doprinos procesu demokratizacije medija (pod «budnim okom» međunarodne zajednice) dala je Vlada Republike Srpske u maju 2001. godine usvajanjem Zakona o slobodi pristupa informacijama. Iako Zakon garantuje nesmetan pristup tačnim i cjelovitim informacijama od zajedničkog interesa, institucije kontinuirano nastoje javnosti prezentovati samo dio informacija. Jedna od odredbi Zakona - potreba za uvođem službenika za odnose s javnošću u javne institucije, djelimično je realizovana. Međutim, ono što se u praksi pojavljuje kao problematično i s mnogo aspekata nedefinisano, jeste sveobuhvatna aplikacija zadataka službenika za odnose s javnošću, odnosno njihovo potpuno stavljanje u funkciju posla koji bi trebalo da obavljaju. Zakon o slobodi pristupa informacijama koriste uglavnom novinari, ali ne i građani, i neophodne su njegove izmjene i dopune. Nadležne institucije nisu promovisale Zakon i neophodno je javnost podsjetiti da ima pravo da pita i da na pitanja dobije adekvatne odgovore. Donošenjem Zakona olakšana je komunikacija javnih institucija s medijima, ali je tu komunikaciju potrebno potpuno prilagoditi izmjenjenim društvenim prilikama i sistemu informisanja. „Edukacija novinara koju sprovode predstavnici brojnih međunarodnih organizacija u vidu seminara i kurseva nije dovoljna. Bosanskohercegovački prostori su osobeni i iskustva stranih medijskih kuća su djelimično primjenljiva prvenstveno zbog loše tehničke opremljenosti. Tako je za sada kvalitetna istraživačka priča (u uslovima koje nudi ovaj prostor) još uvijek najčešće podržana samo hrabrošću pojedinih novinara i redakcija.“ (V.Zuber, 2008: 75)

Može se konstatovati da država i entitetske institucije nisu dovoljno angažovane na sprovođenju zakonske regulative, te da se zakoni u oblasti medija samo djelimično primjenjuju, što limitira slobodu i nezavisnost.

Novinarska profesija u BiH i RS

Informisanje oslonjeno na tabloidni žurnalizam u prvi plan stavlja skandale i afere, dok se suštinskim - životnim temama daje sve manje medijskog prostora. Značajna odgovornost za ovakvo stanje je prije svega na rukovodstvu medijskih

kuća, potom na urednicima i novinarima koji su političarima "širom otvorili vrata" i prepustili im uređivačku politiku. Političari su i danas mišljenja da su oni najvažniji i jedini izvor informisanja i da su mediji u njihovoj funkciji, odnosno u funkciji onoga šta oni treba da kažu o nekom pitanju, opet po njihovoj procjeni, značajnom za javnost. Obrnutu situaciju - kada se novinari zainteresuju za neke teme koje ne idu u prilog političarima, većina njih doživljava kao napad na ličnost i „neprofesionalno informisanje“. Nedovoljnu profesionalnu obučenost kadrova političke partije su spoznale, vješto iskoristivši činjenicu da je s takvom strukturom jednostavno manipulirati - i prije i poslije Dejtona. Na medijskoj sceni sve je prisutniji oblik nenasilnog pritiska na medije. On se ogleda u savjetodavnim, "dobronamjernim" sugestijama, molbama i preporukama pojedinih javnih ličnosti RS, koje indirektno sugerišu medijima o čemu treba izvještavati ili ne izvještavati, kakva poruka treba da bude. Naravno, otišlo se i korak dalje, pa visoki funkcioneri RS novinarima i otvoreno prijete. „Neposlušni novinari“ u ratu su, u pravilu, bili mobilisani i upućivani na ratište, dok se u miru medijima u kojima rade „sofisticirano“ otkazuju usluge oglašavanja od strane stranačkih direktora, pa tako vremenom ostaju bez prihoda i sredstava za rad. S druge strane, prisutno je i potkupljivanje urednika. Direktori firmi s menadžmentom ili uredništvom medija sklapaju različite marketinške aranžmane i na taj način, više ili manje, političke oligarhije koje su ih postavile na ta mjesta, utiču na uređivačku politiku medija. Tako poslenici javne riječi u medijima in/direktno propagiraju politike ciljeve, a političke partije ostvaruju uticaj na javno mnjenje, o čemu svjedoče i brojni izvještaji. „Vlasti i političke stranke na različite načine pokušavaju držati novinare i medije u BiH, posebno one koji su težili slobodnom, kritičnom, analitičkom i istraživačkom novinarstvu pod kontrolom i sprečavati ih u tome da iznose tačne i blagovremene informacije.“ (Hjuman rajts voč, 2001: 5). Ni nekoliko godina kasnije, kao ni danas, mediji nemaju jasne vizije i razrađene strategije kako da se bore za objektivno informisanje. Nije definisana ni odgovornost poslenika javne riječi, a imperativ je ekonomski opstanak medija. Novinarstvo se svelo na puko prikupljanje informacija, njegov važniji zadatak - kritičko preispitivanje stvarnosti, gotovo da se i ne ostvaruje. "U tržišnom pokolju medija na ratištu slobodne i profitno oštećene konkurencije biće sve teže održati kvalitetno novinarstvo. Da autoritarni režimi nemaju druge ambicije sem da medije pretvore u agresivni dio agitaciono-propagandnog stranačkog aparata to je istorijski definitivno utvrđeno." (Lorimer, 1998: 282) Vladajuće strukture u BiH tokom rata „usavršile su“ elemente jednopartijskog sistema informisanja i medije iskoristili za najgore etiketiranje drugih naroda u BiH, ali i istovremeno obmanjivanje vlastitog naroda, dovodeći ga u zablude svakodnevnim lažima. "Manipulacija vestima kod nas je toliko usavršena da se već mogu razlikovati dvije škole ili pravca, čiji tvorci - pripadnici i sledbenici mogu sebe prepoznati po tome da li se vest prekraja ili iz nje izbacuju važniji delovi ili se jednostavno prećutkuje." (Ćirilov, 1998 : 15).

Politika RS u ratnom periodu kreirana je od najužeg rukovodstva tada vladajuće Srpske demokratske stranke (SDS). Medijska politika takođe. Sjedište Srpske Radio televizije je bilo na Palama, a program je naizmjenično emitovan i iz studija

u Banjaluci. Najveća informativna kuća u RS djelovala je jedinstveno samo prividno, jer su se dvije „konceptije/politike“ svakodnevno razilazile. Dolaskom na vlast Biljane Plavšić, sjedište Srpske radio-televizije se 1997. godine premješta u Banjaluku, a u nacionalnu televiziju Republike Srpske uvodi se međunarodna supervizija. Međunarodni administrator bio je u pravom smislu supervizor i ponašao se kao glavni i odgovorni urednik SRT-a. U ovoj fazi transformacije vodećeg medija u RS u programu je promovisana tolerancija, a potiskivan je „govor mržnje“. Počelo je emitovanje informacija iz drugog entiteta bez negativne selekcije događaja kao ranije i sa adekvatnim mjestom u poretku informativne emisije. U jednom od intervjua međunarodni administrator iz Austrije Dragan Gašić ovako opisuje situaciju u Srpskoj radio-televiziji: „Novinari i radnici SRT-a, ono što su do sada postali, postali su u ratu. Inače, ovdje se osjeća kadrovski deficit. Nešto je moguće popraviti kratkoročnijim radom, ali rješenje većine ovih problema traži dugoročnije angažovanje. Nema dovoljno profesionalnih novinara, po zapadnoj formi profesionalizma. Novinari moraju biti kritični, a ne da drže mikrofon za druge. Kratkoročne mjere poboljšavaju trenutnu situaciju, a dugoročne poboljšavaju cjelokupnu situaciju. Problem je što novinari rade za strane organizacije, jer tamo dobijaju više novca. Drugi su otišli, treći su otjerani, a neki su jednostavno - pobjegli. Kod novinara je ista situacija kao i kod svih drugih ljudi: ima svega i svačega...“ (Gašić, 1998: 5) U suštini na SRT-u, koji je već tada trebalo da bude reformisan prioritarno za zajednički javni servis BiH, kako bi se taj proces „nasilne integracije“ u jedan medij ubrzao, došlo je do „protjerivanja“ ratnih novinara, među kojima je bilo profesionalaca. U tom procesu aktivno je, osim međunarodnih predstavnika, učestvovao i politički establišment oba entiteta, kojem je odgovaralo da se „obračuna“ s postojećim kadrovima kako bi napravio prostora za „svoje ljude“. Tako su primjenjeni nejasni kriteriji prema kojima su pojedini urednici „iz rata“ zadržali svoje pozicije, „transformišući se“ u zagovornike zajedničkog života, dok su drugi (uglavnom visokoobrazovani) napustili ovaj medij. Profesionalizam, nažalost, nije bio kriterij ni tada, kao ni sada. Povratkom na vlast 2006. godine SNSD-a, stranke aktuelnog predsjednika RS Milorada Dodika, potezi međunarodne zajednice su kritikovani u većoj mjeri nego što je to bio slučaj u vrijeme SDS-a, iako je međunarodna supervizija uvedena u vrijeme kada je Dodik bio premijer Republike Srpske. Direktna međunarodna supervizija u Radio-televiziji Republike Srpske prestaje 2000. godine ostavkom međunarodnog administratora. Supervizija se zvanično odnosila samo na entitetsku televiziju, koja je u to vrijeme i promjenila ime (umjesto Srpska radio-televizija navana je Radio-televizija Republike Srpske) ali je ona značajno uticala i na uređivačku politiku drugih medija. Istraživačko novinarstvo je u RS u posljednjih nekoliko godina aktuelizirano, ali analizirajući ukupna kretanja u društvu možemo konstatovati da ono nema institucionalnu podršku. Centri moći u državnim institucijama na svim nivoima, kao i privatni sektor onemogućavaju novinarima istraživačima pristup izvorima informacija. Značajnija afirmacija zavisi kako od novinarskih redakcija, tako i od šire društvene zajednice. Poslenici javne riječi izloženi su pritiscima. Novinari javno reaguju na prijetnje, a veoma mali broj se odlučuje da koristi zakonske mehanizme

u odbrani profesije. Mediji su obavezni da u svojim programima i na stranicama novina, posebno u periodu izbora, koji se održavaju svake druge godine (jednom lokalni, jednom Opšti), garantuju novinarsku nepristrasnost, profesionalnost i stručnost, dosljedno poštovanje novinarskog kodeksa, te opšteprihvaćenih pravila demokratskog svijeta, posebno temeljnog načela slobode izražavanja, zaštićenog članom 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima. U izbornim kampanjama, i pored nadgledanja međunarodne zajednice, političari veoma uspješno manipulišu medijima i građanima, koristeći ih za svoje ciljeve i političke obračune. Nacionalne političke stranke period pred izbore iskoriste da populaciji u svom entitetu objasne „kako je opstanak nacije bez njih nemoguć“. Predstavnicima nacionalnih stranaka pristup medijima ipak je bio ograničen i sveden na minimum. „Srpska demokratska stranka se u kampanji ponašala sasvim diskretno, nastojeći da ničim ne iritira međunarodne autoritete u strahu da ne bude eliminisana iz izbora i vlasti. Premijer RS Milorad Dodik najjači medij RTV RS stavio je potpuno u službu svojih (pred)izbornih potreba.“ (Helsinški komitet, 2000: 3) „Stranke i političari nekritički misle kako se dobrom organizacijom TV emisija i poruka mogu dobiti izbori, i obratno, da se bez vlasništva nad televizijom izbori ne mogu dobiti. Televizija je tako dobila značenje „života i smrti“ za političare.“ (Sapunar, 2001: 11). U tom periodu naklonost medija se može prepoznati u poretku vijesti, ili odsutnosti informacija o pojedinim strankama. Ako je neutralan stav prema nekoj stranci, emituje se kratka vijest, a ako je «pristrasan», onda se emituje prilog sa obaveznom tonskom izjavom predsjednika stranke. Često se dešavalo da se državničke aktivnosti funkcionera, premijera i drugih intenziviraju pred izbore s ciljem snažnijeg promovisanja stranke, a ne opšteg interesa, kako se željelo prikazati. Posebno je bilo interesantno da su u vrijeme međunarodne supervizije gotovo sve informativne emisije SRT-a u predizbornom periodu počinjale aktivnostima tadašnje vlasti (Plavšić-Dodik-Radišić) i međunarodna zajednica je to odobraval. Od povratka Dodika na vlast 2006. godine, predstavnici te iste međunarodne zajednice najglasniji su kritizeri aktuelne vlasti koju predstavljaju isti ljudi kao i periodu «demokratizacije», kada su im davali snažnu podršku. Ni nekoliko godina kasnije mediji nemaju jasne vizije i razrađene strategije kako da se bore za objektivno informisanje. Nije definisana ni odgovornost poslanika javne riječi, a imperativ je ekonomski opstanak medija. Novinarstvo se svelo na puko prikupljanje informacija, njegov važniji zadatak - kritičko preispitivanje stvarnosti, gotovo da se i ne ostvaruje.

Kvalitetno obrazovanje novinara i političara trebalo bi da bude glavni pravac razvojne strategije profesionalizacije medija i vraćanje digniteta novinarskoj profesiji. Veliki broj političara nema izgrađenu kulturu izražavanja i ne poznaju ili ne žele da primjene zakonitosti javnog nastupa, računajući prije na mentalitet biračkog tijela, nego na davanje realnih obećanja.

Prije rata, u cijeloj BiH novinari su se školovali na Fakulteu političkih nauka u Sarajevu. Upisivano je 30 studenata. Povećanjem broja medija povećao se i broj institucija za obrazovanje novinara, ali ta ekspanzija nije praćena adekvatnim obrazovanjem nastavnog kadra.

U Banjaluci se novinari školuju na jednom javnom - Fakultetu političkih nauka i dva privatna fakulteta - Komunikološkom koledžu i Univerzitetu za poslovne studije, u Istočnom Sarajevu na jednom javnom - Filozofskom fakultetu Pale, a fakulteti za školovanje novinara u Federaciji su javni i to u Sarajevu, Tuzli i Mostaru (dvije institucije). Nastavni proces je nedovoljno praćen praktičnim radom, što je rezultat slabe povezanosti obrazovanih institucija i medijskih kuća. Osim strukovnog nejedinstva novinara, plate su male, a dugogodišnjim honorarnim angažmanima novinari se udaljavaju od ostvarivanja prava iz radnog odnosa, što otvara druga brojna pitanja.

Završna razmatranja

Možemo zaključiti da je ideja o formiranju jakog/jedinstvenog javnog medijskog sektora prema evropskom modelu u nastanku pratila logiku političkih podjela, što je samo ojačalo podjelu komunikacijske zajednice. Novinarstvo je, ne samo u BiH, na najvećoj prekretnici u svojoj istoriji. Uzimajući u obzir društvene, ekonomske i tehnološke karakteristike, novinarskim zajednicama u BiH i RS teško će biti moguće odgovoriti brojnim izazovima s kojima se profesija suočava, a posebno u uslovima globalnih medijskih promjena i njihovim shvatanjem u našim uslovima.

Klasična cenzura zamijenjena je sofisticiranim metodama kontrole i sve prisutnijom autocenzurom. Kada je riječ o novinarima u RS njihova situacija se najbolje opisuje u analizi novinarske profesije u Srbiji M. Radojkovića „Prosečan novinar u našoj zemlji je siromašan, bez radnog vremena, neredovnih primanja, uplašen za svoju budućnost i radi pod pritiskom“. Osim toga u Bosni i Hercegovini je teško doći do tačnog broja novinara jer u Udruženjima postoje i ljudi koji nisu novinari. Novinari nemaju adekvatnu sindikalnu zaštitu. Novinari će morati da se, bez obzira na formalno obrazovanje, usavršavaju u profesiji zbog brzih inovacija u medijima. Komunikacijska paradigma je izmijenjena i očuvanje profesije traži znanja iz različitih oblasti jer su se promjene desile i na polju medijskog sadržaja, organizacije, kao i publike. Mora se uzeti u obzir i činjenica da je prisutan trend opadanja popularnosti tradicionalnih medija kod mlađih i da se moraju pronalaziti i prihvatiti modaliteti modernizacije kako bi se obuhvatili svi segmenti publike. Ipak, treba imati u vidu da, kao što su čovjekove mogućnosti saznavanja svijeta unaprijed određene, brojem, oblikom i strukturom njegovih saznavnih organa, pa od njihova broja, oblika i strukture zavisi što će i kako će saznavati svijet, tako su sa formom i strukturom tehničkih sredstava (medija) ujedno date kako njihove mogućnosti, tako i njihove granice. Đ. Šušnjić naglašava da baš ova činjenica objašnjava zašto je neopravdan strah da će, recimo, televizija potisnuti nastavnika iz učionice, ili da će TV ugroziti film. To da se ova sredstva razvijaju i žive jedno pored drugog ili, bolje rečeno, jedno živi od nedostatka drugog, govori o tome da se njihove mogućnosti dopunjavaju, a ne potiru. Što može nastavnik, ne može knjiga, što

može knjiga, ne može radio, što može radio ne može televizija itd....(Šušnjić, 1999).

Ipak, M. Radojković također govori i o mogućem propadanju novinarstva kao profesije. „Gledano na duži rok, novinari se u informacionom društvu mogu posmatrati kao gubitnici, kao nova vrsta „tehnološkog viška“ za poslove komuniciranja u virtuelnom prostoru. Veliki deo prikupljanja, obrade i distribucije informacija i podataka će preći iz ruku novinara (i medija) na pojedince i grupe građana. Oni će zameniti masovno komuniciranje i njegove posrednike drugim, interaktivnim i ravnopravnijim oblicima komunikacione prakse u kojima će profesionalna novinarska znanja i veštine gubiti na važnosti.“ (Radojković: 2011: 21). Ovaj autor objašnjava da je takvo stanje djelimično rezultat globalne krize profesije, ali ističe i unutrašnje nedostatke medija, kao što su tehnološka zaostalost, razne vrste zloupotrebe i nespremnost za slobodnu tržišnu utakmicu, naglašavajući da je obrazovni nivo profesije iznenađujuće visok, ali je očigledna nespremnost za rad na novim, digitalnim platformama. Medijski sistem se mora vratiti građanima kako bi se doprinijelo izgradnji demokratskog društva. Tu je značajna intervencija samih medija, ali zajedno sa ostalim snagama građanskog društva, uz afirmaciju istraživačkog novinarstva, uvažavajući potrebu podizanja svijesti o potrebi postojanja Javnog servisa. Potrebno je mnogo upornosti, primjene iskustava drugih zemalja, profesionalnog rada, političke volje i spremnosti na kompromis da bi se proces uspostavljanja Javnog RTV sistema BiH doveo do kraja sa zadovoljavajućim rezultatom za sve narode koji žive u BiH.

Paradoksalno je da ni nakon 17 godina od završetka rata i oko 190 miliona maraka međunarodne pomoći uložene u medijske kuće, BiH još nema uređen javni radio-televizijski sistem. Demokratizacija medija nije ostvarena, jer nije ostvarena ni demokratizacija društva. Na isti način kao što narodi doživljavaju državu BiH, tako doživljavaju i zajedničku radio-televiziju. BHT Srbi, uglavnom, posmatraju kao « nužno zlo» jer im taj medij nije potreban, pošto imaju «svoju » televiziju u Banjaluci, Bošnjaci BHT vide uglavnom kao «značajan segment na putu ka jačanju zajedničke države», a Hrvati samo kao početak reforme do ostvarivanja «svojih prava na kanal na hrvatskom jeziku ». Za bosanskohercegovačko društvo poslije rata jedno od temeljnih pitanja njegovog razvoja bila je mogućnost „otvaranja“ medija, ali i povezivanja medijskih i informacijskih prostora. Nažalost, ovo pitanje je jednako aktuelno kao i prvih godina mira, jer je sistem informisanja osnova mehanizama u realizaciji novih mogućnosti integracije, ali i dezintegracije nacionalnih zajednica.

Literatura

Baraković, V. Mahmutović, M (2011.) *Javni emiteri: Politike (dez)integracija u Bosni i Hercegovini*, Medijski dijalozi, No 10, Vol.4, Podgorica: Ekonomska laboratorija za istraživanje tranzicije

Ćirilov, Milorad (1998.) *Od vesti do kolumne*, u: Todorović, N : *Savremeno novinarstvo*, Beograd: FPN - Čigoja štampa

- Gašić, Dragan (1998.) *Novosti o medijima*, Sarajevo, www.mediaonline.ba, 15.08.2009.
- Helsinški odbor (2001.) *Izveštaj o stanju medija u aspektu ljudskih prava*, Sarajevo
- Jurišić, Duška (2011.) *Reforma Javnog RTV sistema u Bosni i Hercegovini*, Medijski dijalozi, No 10, Vol.4, Podgorica: Ekonomska laboratorija za istraživanje tranzicije
- Kecmanović, Nenad (2007.) *Nemoguća država*, Banjaluka: Glas Srpske
- Nešković, Radomir (2007.) *Osnovne determinante političkog sistema u Bosni i Hercegovini*, doktorska disertacija, FPN, Beograd
- Perišin, Tena, Škaljac- Narančić, Gordana (2011.) *Hrvatska radiotelevizija : Između zaštite javnog interesa i borbe za opstanak na tržištu*, Medijski dijalozi, No 10, Vol.4, Podgorica: Ekonomska laboratorija za istraživanje tranzicije
- Profesija na raskršću - novinarstvo na pragu informacionog društva Centar za medije i medijska istraživanja Fakulteta političkih nauka jul 2010 - jun 2011.
- Radojković, Miroљjub (2011): *Socijalno-ekonomski položaj novinara*, CM br. 20, Fakultet političkih nauka Beograd
- Sapunar, Marko (2001) *Teorijski aspekti novinarstva*, Zagreb
- Šušnjić, Đuro (1999.) *Ribari ljudskih duša*, Beograd: Čigoja štampa
- Udovčić, Zoran (2000.) *Međunarodna zajednica i medijska reforma u BiH*, Sarajevo: Media Centar
- Zuber, Ljubomir (2010.) *Strategije upravljanja odnosima s javnošću političkih partija u Republici Srpskoj*, Beograd, Fakultet političkih nauka, neobjavljena doktorska disertacija
- Zuber, Vesna (2008.) *Zakonske odredbe o slobodi pristupa informacijama i njihov uticaj na istraživačko novinarstvo u Republici Srpskoj*, Sarajevo, Fakultet političkih nauka, neobjavljena doktorska disertacija.
- Zuber, Vesna (2005: *De/monopolizacija medija u Republici Srpskoj*, Banjaluka: Besjeda

Vesna Zuber, Ljubomir Zuber

JOURNALISTIC PROFESSION AND THE MEDIA IN BOSNIA AND HERZEGOVINA AND REPUBLIC OF SRPSKA

Summary: Media, "the fourth pillar of democracy", are the institutions without which we cannot talk about organized society. The war in BiH has affected both the media and the journalists. In such a split country, the ownership transformation of the media has had a great influence on a journalistic profession, and yet most of the media still serve as tool of propaganda for the authorities and other centers of power. Media expansion has been stopped because a great number of the media has not fulfilled the requirements in order to obtain the work permit and the donations have ceased as well. In the light of territorial, political and national division in BiH three media services have been established- BHRT, which was conceived as "one for all", RTRS as the medium of the Republic of Srpska and FTV for the territory of

Federation of BiH. Local media, besides their problem with financing, are also facing technical scarcity which results in programmes which for the most part broadcast music, adverts and borrowed content. The education of journalists should be the main course of action in the developing strategy in order to professionalize the media in BiH and to restore the dignity to the journalism profession.

Key words: journalistic profession, media, regulation, transformation, education